

رویکردی تحلیلی به تأثیر آیین‌ها بر جسم و جان شهرها

فرح حبیب - دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران.
محمد نقی زاده - استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران.
نوشین کریمی* - استادیار گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری، تهران، ایران.

Realization of the Customs' Influences on Urban' Physique and Soul

Abstract

Due to a rich cultural history, holding of ceremonies and customs have a special position in Iran. Upon passing of time, the people are insisting on performing their ceremonies including males, females, old men, old women and even adolescences. They make ready their living place for holding of ceremonies which are created through a long-term history. Upon starting the time of ceremonies throughout the city and/or different cities, we are witnessing of great changes in the civil environment not only for changing in cities skeleton but also fundamental changes in the mood of residents. It is in a way prior to start up of these ceremonies, we may witness a movement and changing the whole cities with a fresh soul as well. There are some major and minor elements sometimes in fixed and/or semi-fixed and moving of cities which make the cities ready for concerned ceremonies. This paper intends to recognize any effects of different ceremonies on the skeleton of cities. Then the goals of research are presented as follows: How the ceremonies are effective on cities' skeleton? How the ceremonies are effective on the mood of cities? Firstly in this research we could analyzed relevant discussions about the mode and life of city and then divided them into three groups of elements (fixed, semi-fixed and moving) by the help of field researches and interpretation method. Then it was possible to specify any effects of which on relevant elements. Regarding all mentioned items, the most important consequences of ceremonies in society are: Citizenship feeling, belonging feeling to a place, belonging feeling to social cultural and religious groups, changing of non-active citizens into active ones and upgrading the meaning of citizenship. It may cause also closer connections of a person with civil environment and close contact between environment and citizens. These are important issues as much attractive as possible for urban planning scientists. As it is obvious, both theoretical and practical viewpoints are considered as the important priorities of discussions for upgrading the interactions of citizens with civil environment. Finally we may state that increasing any contacts with citizens and environment is the most important effects of ceremonies on cities' skeleton. In case the citizens consider themselves as an integrated part of the environment, they will feel more responsibilities against it. Therefore they are not so much indifferent against the environment and they will be changed into social supporters and environment watches.

Keywords: Urban' Physique and Soul, ceremonies, cities' skeleton, mood of cities

چکیده

اجرای آیین‌ها و مراسم یکی از ارکان اساسی هویت فرهنگی تمامی جوامع بوده است و همواره یکی از شاخصه‌های تأثیرگذار بر جسم و جان شهرها بوده است. در کشور ما، به واسطه پیشینه فرهنگی غنی، آیین‌ها از جایگاهی ویژه برخوردار است و توانی بالقوه در پیوند ساکنان شهرها با محیط زندگی ایشان می‌باشد. این پژوهش بر آن است که به مطالعه تأثیر آیین‌ها بر جسم و جان شهرها بپردازد. آیین‌ها با توجه به ماهیت ایشان در چهار دسته قابل بررسی می‌باشند که عبارتند از: آیین‌های کهن، آیین‌های مذهبی، آیین‌های موردی و آیین‌های محلی. در این مقاله آیین‌های محلی به واسطه گسترده‌گی و تنوع ایشان مورد بررسی قرار نمی‌گیرند. باکنکاش در تأثیر هر دسته از آیین‌ها بر جسم و جان شهرها ابعاد ناشناخته آنها شناسایی و تأثیر آیین‌ها بر روحیه و در سه گروه آموزه‌های معنوی، آموزه‌های فردی و آموزه‌های اجتماعی مشخص گردید. در ارتباط با تأثیر آیین‌ها بر کالبد شهرها سه زمینه عناصر ثابت، عناصر نیمه ثابت و عناصر متحرک مورد پژوهش قرار می‌گیرد که این تأثیرات علاوه بر این که کالبد شهرها را دگرگون می‌سازد در روحیه ساکنان شهرها نیز تأثیر بسیار می‌گذارد و سبب می‌گردد شهروندان خود را جزئی از محیطی فرهنگی، اجتماعی، کالبدی ادراک و شناسایی نموده و در رابطه با اصلاح آن کوشا باشند.

واژگان کلیدی: آیین، جسم شهر، جان شهر، عناصر ثابت، عناصر نیمه ثابت، عناصر متحرک.

مقدمه

شهرها را تغییر داده و کل شهر اعم از کالبد و مردمان شهر را پذیرای برگزاری آیین‌های مورد نظر می‌گرداند. این مقاله در پی تدقیق و بازشناسی تأثیر آیین‌های مختلف بر جسم و جان شهرهاست؛ پس با توجه به مطالبی که بیان شد، اهداف تحقیق به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- ۱- آیین‌ها چگونه بر جسم (کالبد) شهرها تأثیر می‌گذارند و این تأثیر به چه صورت است؟
- ۲- آیین‌ها چگونه بر جان (روحیه) شهرها تأثیر می‌گذارند و این تأثیر به چه صورت است؟

مروری بر پیشینه نظری موضوع

در رابطه با بررسی فرضیات مذکور ابتدا با تحلیل محتوای متن به بررسی متون مربوطه پرداخته شد، در این رابطه آراء اندیشمندان غربی که به گونه‌ای برای مقوله و ارتباط رویدادها با کالبد شهر و پیوند محیط با ساکنانش اشاراتی داشته‌اند: نظیر لینچ، هالپرین، هال، بیکن، روسی، راپاپورت و گل مورد بررسی قرار گرفت و از آراء اندیشمندان ایرانی به نظریات نصر و اردلان و بختیار پرداخته شد.

در ایران به واسطه پیشینه غنی فرهنگی، اجرای مراسم و برگزاری آیین‌ها همواره از جایگاهی ویژه برخوردار بوده است. با گذشت سالیان متمادی هنوز مردم این خطه پایبند به اجرای آیین هایشان می‌باشند و تمامی ساکنان شهرها اعم از زن و مرد، پیر یا جوان خود و محیط زندگی اشان را آماده برگزاری آیین هایشان که طی تاریخی بسیار طولانی شکل گرفته و تداوم یافته می‌نمایند. با فرا رسیدن زمان اجرای آیین‌هایی که در کل کشور یا بعضاً در شهرهای مختلف مرسوم است؛ شاهد دگرگونی‌های بسیار در پیکر، سیما و چهره محیط‌های شهری می‌باشند که علاوه بر تغییر و دگرگونی در کالبد شهرها بالاخص تغییراتی اساسی در روحیه ساکنین شهرها را به همراه دارد؛ به گونه‌ای که از مدتی مانده به برگزاری این آیین‌ها در شهرها شاهد تحرک و پویایی بوده و این تحرکات روحیه شهروندان و شهرها را به کلی متحول نموده و روح تازه‌ای به جسم شهر می‌دمد. در کالبد نیز از سطح کلان (پیکر) تا سطح خرد (چهره) عناصری گاه به صورت ثابت و گاه به صورت نیمه ثابت و متحرک جسم



فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

■ ۴۲ ■

جدول ۱. نظریات اندیشمندان؛ ماخذ: نگارندگان.

اندیشمندان	نظریات
لینچ	او شهر را مهمتر از مجموعه‌ای از عناصر کالبدی و در بر گیرنده انسان‌ها، فعالیت‌ها و رفتارهایشان می‌داند (لینچ، ۱۳۷۴، ص ۱۰). به باور او هر شهروند ارتباط و پیوندی با بخش‌هایی از شهر که یادآور معانی و تجربه‌هایی برای او می‌باشد (لینچ، ۱۳۷۴، ص ۱۰). هیچ عاملی در شهر به خودی خود به تجربه در نمی‌آید مگر آنکه در پیوند با زمینه یا محیط اش دیده شود، تسلسل رخدادهایی که سبب بروز آن گشته شناخته گردد و در رابطه با یادها و تجربه‌های پیشین باشد. (لینچ، ۱۳۷۴، ص ۱۰) شهر خوب از دیدگاه وی شهری است که تداوم فرهنگی را بهبود بخشیده، به پایایی و ماندگاری افراد آن کمک نماید و بر حس پیوند محیط از دید زمانی و مکانی بیفزاید (لینچ، ۱۳۸۱، ص ۱۵۰).
هالپرین	به نظر می‌رسد اهمیت کارهای وی به دلیل توجه به تجربه فضایی انسان‌ها بوده به گونه‌ای که وی همواره بر نقش مردم و حرکات آنان در پایایی و ماندگاری یک شهر اشاره دارد و زندگی شهری را وابسته بدان می‌داند و کالبد شهر اعم از ساختمان‌های قدیمی و جدید در کنار هم را رشته‌ای زنجیر وار میان گذشته و حال قلمداد می‌کند (Halprine, 1963,9-14). از دیدگاه هالپرین شهر آمیزه‌ای از هنر درخشان از پیش تصور شده و نیز عناصر خودروی طراحی شده‌ای است که مردم فرصت مشارکت در آن را دارند. در نتیجه هر شهر دستاورد هنر خلاقانه‌ای از اجتماع و نیازمند حضور پیوسته و پر انرژی تمام شهروندان است (Halprine, 1963,9-14).

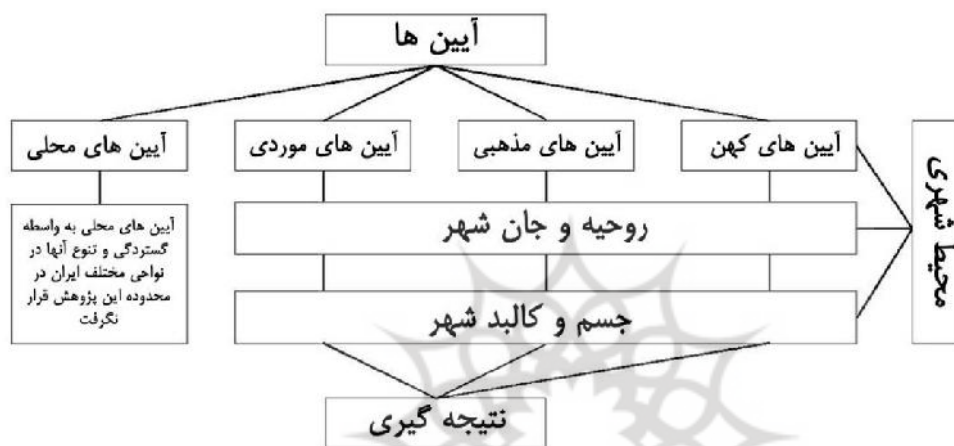
هال	<p>به عقیده وی فضاهایی با نمودهای ثابت (بعد های مادی تعمیم یافته از مالکیت) دارای طرح های درونی و پنهانی که نشأت گرفته از فرهنگ و طرح های فرهنگی می باشند. طرح روستاها، شهرک ها، شهرها و مداخله در حومه اتفاقی و تصادفی نبوده بلکه از طرحی که نسبت به زمان و فرهنگ دگرگون است پیروی می کند. (هال، ۱۳۷۶، ۱۴۶) هال با توجه به رابطه ی شهر و فرهنگ به تعریف شهر می پردازد: شهر، گذشته از هر مسأله دیگری، بیان گر فرهنگ مردمی است که آن را پدید آورده اند، شکل گسترش یافته از جامعه ای است که بسیاری از کارکرد پیچیده و به هم پیوسته آن را - که ما از آنها آگاهی نداریم- اجرا می کند (همان، ۲۴۵)</p>
بیکن	<p>بیکن شهر را بزرگترین دستاورد بشری و حاصل تصمیمات مردم آن می داند (بیکن، ۱۳، ۱۳۷۶). او به منظور اثبات نظریات خود به بررسی شیوه شکل گیری شهرهای قدیمی مثل آتن باستان می پردازد و از نظام های حرکتی سخن به میان می آورد مجاری که کل شهر را به هم پیوند داده و سبب ایجاد یک کل منسجم می گردند(بیکن، ۱۳۷۶، ۳۶-۳۴). یکی از درخشان ترین نمونه های تاریخی این مجاری، مجرای حرکت انسان در مراسم جشن آتنا در یونان باستان است. هر چند شهروندان آتنی هر روز زندگی خود را به منظوری از این مسیر استفاده می کردند اما ره سپردن در آن قاعدتاً همیشه آنان را به یاد رژه درخشان و زیبایی می انداخته که از دوران کودکی همگی شاهدش بوده اند. (بیکن، ۱۳۷۶، ۶۵)</p>
روسی	<p>اهمیت نظریات روسی به دلیل توجه به معماری به عنوان فرآیندی است که گذشته را به آینده پیوند می دهد بنابراین وی شهر را دستاورد ناخودآگاه جمعی و صحنه زندگی، فعالیت ها، رویدادها و عواطف چندین نسل می داند (پاکزاد، ۱۳۸۶، ۳۳۸). او به این واقییت اشاره دارد که عوامل فرهنگی در شکل گیری ساختار شهر نقش بسزایی را ایفا می نمایند یکی از مهمترین مؤلفه های عوامل فرهنگی آداب است از دید وی آداب دارای طبیعتی جمعی است و این طبیعت جمعی پایایی و ماندگاری آن را تضمین نموده و به این موضوع اشاره دارد که ساختمان های قدیمی یک شهر نقش مهمی در پیدایی آن داشته و روایت هایی از آن را به عهده می گیرند (پاکزاد، ۱۳۸۶، ۳۳۸).</p>
راپاپورت	<p>در بسیاری از فرهنگ های سنتی طرح های ذهنی مقدس و معانی از مهمترین ها هستند و شهرها در آن فرهنگ ها فقط در آن عبارات می توانند فهمیده شوند در فرهنگ های دیگر، سلامت یا بهداشت، اوقات فراغت، انسان گرایی، نوعی از خدا پرستی یا مواردی که با آنها می توان خوب و سالم بود می توانند ارزش هایی باشند که طرح های ذهنی را تبیین می کنند و از این رو در سازماندهی محیط های زیست شهری منعکس شده اند. (راپاپورت، ۱۳۸۴، ص ۶۷)</p>
گل	<p>وی بر این باور است که مردم سده های میانه، شهر را در زمان و جهتی که به آن نیاز بود، گسترش می دادند؛ بنابراین شهر به دست ساکنانشان و در یک فرآیند تدریجی شهرسازی شکل می گرفت و در نتیجه همپوشانی کاملی میان محیط فیزیکی، کارکردها و فعالیت های شهری پدید آمده بود (Gehl, 1987, 41-43).</p>
نصر	<p>سخن از سنت، سخن از اصول تبدیل ناپذیری است با منشأ آسمانی و سخن از کاربردشان در مقاطع مختلف از زمان و مکان. در عین حال، سخن از تداوم آموزه های خاص و صوری قدسی ست که محمل هائی هستند برای انتقال این آموزه ها به انسان و به فعلیت درآمدن تعالیم سنت در درون انسان. (اردلان و بختیار، ۱۳۸۰، پیشگفتار) معماری اسلامی، همچون همه انواع معماری سنتی، با کیهان شناسی مانوس و مرتبط است پس خود انسان است که با کیهان انس و الفت دارد، او عالم صغیر است و همچون عالم کبیر، بازتابنده حقیقتی ماورائی است. همه تشابهات بین انسان و کیهان بیانگر واقعیتی ژرف اند که سطوح مختلف هستی انسان را به سطوح همخوان با هستی کیهان پیوند می زند. (اردلان و بختیار، ۱۳۸۰، پیشگفتار)</p>



اردلان و بختیار مثل های ابدی صفات آسمانی و روحانی از طریق صور مادی به جلوه در می آیند و حاکی از گرایش هائی حیاتی، معهدا فانی، هستند. صور مادی از اینرو، عملاً همچون پلی هستند میان عالم انتزاعی و کیفی خیال و مصنوعه های کمی آدمی. (اردلان و بختیار، ۱۳۸۰، ۶۷)

بررسی صور نوعی از چند نظر سودمند است. از این راه می توان صاحب فرهنگ نامه ئی از صور ساختمانی شد که راهنمای درک کارهای دیروزیان باشد. آن دُرد تاریخی که پاری از صور به دست می دهند. نمایشگر خاستگاه آنها و حاکی از کاربری ویژه آنهاست؛ و در عین حال مؤید نمادین بودن فطری شان. (اردلان و بختیار، ۱۳۸۰، ۶۷)

ساختار پژوهش



نمودار ۱. ساختار پژوهش؛ مآخذ: نگارندگان.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

■ ۴۴ ■

مواد و روش ها

در فرآیند پژوهش حاضر ابتدا با تحلیل محتوا^۱ مباحث مربوط به روحیه و جان شهر و سپس با پژوهش های میدانی با استفاده از روش تفسیری، تأثیر آیین ها بر جسم

آیین ها و انواع آن

آیین ها واجد انواع گوناگونی است که با توجه به ماهیت آنها قابل تقسیم بندی در سطوح زیر است:

آیین های کهن

«پنجه»: بنابر سال نمای کهن ایران، هر یک از دوازده ماه سال سی روز است و پنج روز باقی مانده سال را پنجه گویند (روح الامینی، ۱۳۷۶، ص ۴۳). در نوروز یک نفر

و کالبد شهر و در قالب سه دسته عناصر (ثابت، نیمه ثابت، متحرک) تقسیم بندی و تدقیق گردید و ساز و کار و چگونگی تأثیر بر عناصر تعیین گردیده است.

۱. فردرکلینجر تعریف جامعی از این روش ارائه می دهد: تحلیل محتوا روش مطالعه و تجزیه و تحلیل ارتباط ها به شیوه نظام دار، عینی و کمی برای اندازه گیری متغیرهاست. وی در بیان ویژگی های تحلیل محتوا می افزاید: در گذشته برای اندازه گیری متغیرها، از این روش کمتر استفاده شده است. اما کاربرد جدید و فزاینده آن در پژوهش رفتاری به اندازه گیری متغیرهایی معطوف بوده است که بدون این روش، اندازه گیری آنها امکان پذیر نبوده است. برلسون می نویسد: تجزیه و تحلیل محتوا، یک شیوه تحقیقی است که برای تشریح عینی، منظم و کمی محتوای آشکار پیام های ارتباطی بکار می رود. در تحلیل محتوا، پژوهشگر پیام های تولید شده را مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد و به دنبال یافتن پاسخی برای پرسش های تحقیق خود است. روش تحلیل محتوا برای دانشمندان علوم اجتماعی و انسانی فرصت های گوناگونی را جهت استفاده منظم از فراگیرترین شکل مدارک مربوط به امور انسانی - یعنی محتوای ارتباطات - فراهم می آورد. (www.masternader.blogspot.com)



نمودار ۲. دسته بندی کلی آیین‌ها؛ مأخذ: نگارندگان.

امیر می‌شود که تا سبزه عید، امیر و حکمفرمای شهر است، به اعیان و اعزه شهر حواله نقد و جنس می‌دهد، که همه زیاد یا کم تقدیم می‌کنند (قزوینی، ۱۳۲۴، ص ۱۶-۱۳). بی‌گمان امروز کسانی که در روزهای پایانی سال و نخست فروردین، با لباس‌های قرمز رنگ و صورت سیاه شده در کوچه و گذر و خیابان می‌بینیم که با دایره زدن و خواندن و رقصیدن مردم را سرگرم می‌کنند بازمانده شوخی‌ها و سرگرمی‌های انتخاب میر نوروزی و حاکم پنج روزه است (روح الامینی، ۱۳۷۶، ص ۴۸-۴۷). این افراد پیام آوران نوروز می‌باشند که نوشدن طبیعت، زندگی مجدد بعد از زمستانی سخت همراه با مرگ گلها و گیاهان

را بشارت داده، چهره سیاهشان نمادی از بازگشت حیات از زیر زمین و جهان مردگان و لباس سرخشان یادآور گل‌ها و شقایق‌های بهاری است شادی و نشاط را برای مردم را به ارمغان می‌آورند و در روحیه شهر تأثیرگذار می‌باشند.

چهارشنبه سوری: چهارشنبه سوری از جمله آیین‌هایی است که در تمام شهرها و روستاهای ایران برگزار می‌شود این مراسم شامل پریدن از روی آتش، فال‌گوشی، قاشق زنی و شال انداختن است.

امیر می‌شود که تا سبزه عید، امیر و حکمفرمای شهر است، به اعیان و اعزه شهر حواله نقد و جنس می‌دهد، که همه زیاد یا کم تقدیم می‌کنند (قزوینی، ۱۳۲۴، ص ۱۶-۱۳). بی‌گمان امروز کسانی که در روزهای پایانی سال و نخست فروردین، با لباس‌های قرمز رنگ و صورت سیاه شده در کوچه و گذر و خیابان می‌بینیم که با دایره زدن و خواندن و رقصیدن مردم را سرگرم می‌کنند بازمانده شوخی‌ها و سرگرمی‌های انتخاب میر نوروزی و حاکم پنج روزه است (روح الامینی، ۱۳۷۶، ص ۴۸-۴۷). این افراد پیام آوران نوروز می‌باشند که نوشدن طبیعت، زندگی مجدد بعد از زمستانی سخت همراه با مرگ گلها و گیاهان

جدول ۲. تأثیر پنجه بر جسم و جان شهر: مآخذ: نگارندگان.

پنجه	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر	
	فردی		جمعی	عناصر ثابت ^۲
	بخشش و گذشت	گفتار نیک	تذکر دهی و معاد	عناصر متحرک ^۴
	آموزه های معنوی	نمایش	حرکت افرادی	
		هویت فرهنگی مردم منطقه	موسوم به حاجی فیروز در سطح شهر	
		*	*	*

جدول ۳- تأثیر چهارشنبه سوری بر جسم و جان شهر مآخذ: نگارندگان

چهارشنبه سوری	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر	
	فردی		جمعی	عناصر ثابت
	آموزه های معنوی	شهرنشینان	مشارکت اجتماعی	عناصر متحرک
	آرزوی سلامتی	شهرنشینان	مشارکت اجتماعی	عناصر ثابت
	آشنایی با فرهنگ و آداب و عادات	شهرنشینان	مشارکت اجتماعی	عناصر متحرک
	گفتار نیک	شهرنشینان	مشارکت اجتماعی	عناصر متحرک
	آموزش بخشش	شهرنشینان	مشارکت اجتماعی	عناصر متحرک
	تطهیر و پاکسازی	شهرنشینان	مشارکت اجتماعی	عناصر متحرک
	پایان	شهرنشینان	مشارکت اجتماعی	عناصر متحرک



- عناصر ثابت عناصری هستند که ثابت بوده و ندرتاً و به آهستگی تغییر می‌کنند. (راپاپورت، ۱۳۸۴، ص ۹۴)
- عناصر نیمه ثابت شامل انواع مختلف چیدمان، مبلمان، پرده و اثاثیه، گیاهان، تابلوهای تبلیغاتی، ویتترین مغازه ها، جانمایی حیاط‌ها و تزئینات چمن‌ها و سایر عناصر شهری است. این عناصر به آسانی و به سرعت تغییر می‌کنند و دارای نقش مهمی در معنای محیطی که به آن تعلق دارند بوده تا جایی که اهمیت آنها در برقراری ارتباط بیشتر از عناصر کالبدی ثابت است. (راپاپورت، ۱۳۸۴، ص ۹۶)
- عناصری مربوط به انسان‌ها یا محیط آنها هستند که شامل نقل و انتقال ارتباطات فضایی و موقعیت کالبدی آنها است حتی وضعیت کالبدی، ژست دست و بازو حالت ظاهری و صورت، عکس العمل گردن و دست‌ها، اشارات سر، ارتباطات چشمی، سرعت کلام و نطق، صدا و میزان مکث و بسیاری از رفتارهای غیرکلامی دیگر را نیز شامل می‌شود. (راپاپورت، ۱۳۸۴، ص ۱۰۴)
- عملی که زنان در شب چهارشنبه سوری برای اطلاع از آینده (ازدواج، بهبود، مرض و غیره) کنند و آن چنان است که نیت کنند و در سر چهارراهی ایستند و به سخن نخستین کسانی که از آنجا رد شوند گوش دهند و همان را تعبیر کنند. (معین، ۱۳۷۱، ص ۲۴۷۸)
- عملی که زنان در شب چهارشنبه سوری انجام دهند: زنان برای گرفتن مراد و رسیدن به مقصود به طور ناشناس و نقاب زده به درب خانه‌ها روند و به وسیله زدن قاشق برکاسه یا بر در خانه‌ها اهل خانه را از آمدن قاشق زن خبر کنند آنان نیز وظیفه خود را که آوردن مقداری آذوقه خشک و ناپخته است انجام دهند و شرط در این عمل آنست که قاشق زن مکالمه نکند. (معین، ۱۳۷۱، ص ۲۶۱۳)
- شال اندازی از دیگر مراسم چهارشنبه سوری است که تاکنون اعتبار خود را در شهرها و روستاهای همدان و زنجان حفظ کرده است. پس از خاموش کردن آتش، فال گوشی و قاشق زنی جوانان نوبت به شال اندازی می‌رسد. جوانان چندین دستمال حریر و ابریشمی را به یکدیگر زده، از آن طنابی رنگین به بلندی سه متر می‌ساختند آن گاه از راه پلکان خانه‌ها یا از روی دیوار، آن را از روزنه دودکش وارد منزل می‌کنند و یک سر آن را خود در بالای بام در دست می‌گرفتند، آنگاه با چند سرفه بلند صاحبخانه را متوجه ورودشان می‌سازند صاحبخانه که منتظر آویختن چنین شال‌هایی هستند، به محض مشاهده طنبان رنگین، آنچه قبلاً آماده کرده، در گوشه شال می‌ریزند و گره‌ای بر آن زده، با یک تکان ملایم، صاحب شال را آگاه می‌سازند که هدیه آماده است. آنگاه شال انداز شال را بالا می‌کشد.

جدول ۴. تأثیر روزهای مردگان و پنجشنبه آخر سال بر جسم و جان شهر مآخذ: نگارندگان.

روزهای مردگان و پنجشنبه آخر سال	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر						تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی			جمعی			عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی			نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	مشارکت اجتماعی	تقویت ارتباطات اجتماعی و خانوادگی	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی، قومی و فرهنگی	وجود سفره های هفت سین در بالای قبرها	-حرکت مردم به سمت بهشت زهرا
تذکره (طلب آموزش)	بخشش و گذشت	مهربانی	*						
رفتن سر مزار گذشتگان			*	*	*	*			
پخش ندورات			*	*	*	*			

۱-۱- روزهای مردگان و پنجشنبه آخر سال

تغییر داده و شکلی تازه به آن می بخشند.

یکی از آیین های کهن پیش از نوروز یاد کردن از مردگان است. گذشته قبرستان هادر مقیاسی محله ای بوده است که تمامی افراد محله آنجا گردهم می آمدند تا یاد و خاطره رفتگان شان را گرامی دارند و هر یک از این قبرستان ها به صورت فضایی شهری در قالب مجموعه ای فعال ایفای نقش می کرده حال آنکه امروزه قبرستان های محله ای در یکدیگر ادغام شده و مقیاسی شهری را بر عهده دارند در پنجشنبه آخر سال بهشت زهرا به صورت شهری فعال در می آید و از مسافتی طولانی تا بهشت زهرا گل و گلاب فروشان در حاشیه و کنار جاده روحیه شهر را

۱-۲- خانه تکانی

اصطلاح خانه تکانی بیشتر در ارتباط با شستن و تمیز کردن وسایل خانه به کار می رود در خانه تکانی تمام وسایلی که نیازمند تعمیر است تعمیر شده و وسایلی که مورد نیاز نمی باشد به فقرا و نیازمندان بخشیده می شود. به مناسبت فرارسیدن نوروز ایرانیان علاوه بر خانه تکانی نوروزی به خانه تکانی در دل ها و قلوب اشان می پردازند و بدلی صاف و خالی از هرگونه کینه و نفرت به پیشواز نوروز می روند.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

جدول ۵- تأثیر خانه تکانی بر جسم و جان شهر مآخذ: نگارندگان

خانه تکانی	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر						تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی			جمعی			عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی			نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	تمیز کردن چهره خانه ها -نقاشی نماها -ترمیم نمای منازل -تغییر ویتترین مغازه ها	وجود فرش ها در بالکن و پشت بام خانه ها -بیرون گذاشتن وسایل خراب و مستعمل	-استفاده از گل و گلدان در بالکن ها و حیاط ها	
باری رساندن به نیازمندان	تطهیر و پاکسازی شهروندان	تذکره دهی (یادآوری نوشتن سال و قیاس با معاد)	بخشش و گذشت						*

جدول ۶. تأثیر کاشتن سبزه بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر			کاشتن سبزه
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	فردی		جمعی	
			آموزه های معنوی			
	-باغچه سازی در کل شهر -گذاشتن ظروف سبزه در کنار پیاده روها و حاشیه پنجره ها		نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	افزایش ارتباط و پیوند با طبیعت		
			*	*	*	

جدول ۷. تأثیر سفره هفت سین بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر						سفره هفت سین		
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی	فردی							
				مشارکت خانوادگی	آرزوی سلامتی و برکت در سال نو	تطهیر و پاکسازی	گفتار نیک (عیدت مبارک)	افزایش ارتباط با طبیعت (سبزه نمادی از طبیعت)		مهربانی	بخشش و گذشت
	-تشکیل بازارچه های موقت برای فروش وسایل سفره هفت سین		*								



فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

جدول ۸. تأثیر دید و بازدید (عید دیدنی) بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر						دید و بازدید (عید دیدنی)					
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی	فردی										
				نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	از بین رفتن کدورت ها و کینه ها	تقویت ارتباطات محله ای و همسایه ای	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	شادی و نشاط		احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی	آموزه های معنوی			
	-حرکت مردم با لباس های نو و گل و هدیه در شهر برای انجام دید و بازدید		*								*	*	*	*

جدول ۹. تأثیر سیزده بدر بر جسم و جان شهر؛ مأخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر					
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی			فردی		
- حرکت مردم به سمت پارک و فضاهای سبز 	- اختصاص محل هایی برای برپا کردن چادرها در این روز - تمامی فضاهای سبز 	- پارک های درون و برون شهری 	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	تقویت ارتباطات محله ای و همسایه ای و خانوادگی	آموزه های معنوی	تذکر دهی (سیزه به آب دادن)	سیزده بدر
			*	*	*	*	*	

۳-۱- کاشتن سیزه

در اسفند ماه اکثر خانواده های ایرانی دانه های غلات را سبز می کنند که در واقع نمادی از برکت و شگون در سالی که پیش رو دارند را مشخص می کنند و نمادی از نوشدن طبیعت و رویش مجدد و یادآوری معاد و رستاخیز است و از روزگاران کهن بین ایرانیان مرسوم بوده است. (بیرونی، ۱۳۶۳، ص ۳۳۰) و (روح الامینی، ۱۳۷۶، ص ۵۵).

آیین های مذهبی

«سفره هفت سین»: رسم و باوری کهن است که همه اعضای خانواده در موقع سال تحویل در خانه و کاشانه خود در کنار سفره هفت سین گرد آیند. در سفره هفت سین، از جمله، هفت رویدنی خوراکی است که با حرف سین آغاز می شود، و نماد و شگونی بر فراوانی رویدنی ها و فرآورده های کشاورزی است، می گذارند. افزون بر آن؛ آینه، شمع، ظرف آب، تخم مرغ رنگ کرده، ماهی قرمز، نان، سبزی، گل و کتاب دینی نیز زینت بخش سفره هفت

«عید فطر»: شاید به جرأت بتوان گفت عید فطر یکی از مهمترین اعیاد مسلمانان است روزی که مسلمانان بعد از یک ماه روزه داری و امتناع از خوردن و آشامیدن، اجر و پاداشی را که خداوند به آنان وعده داده است، اعطا می گردد. در روز عید فطر گروه بندی های قومی و مذهبی کاملاً قابل مشاهده می باشد به این دلیل که شیعیان و سنی ها نماز عیدشان با هم متفاوت بوده لذا جایگاه های

جدول ۱۰. تأثیر عید فطر بر جسم و جان شهر؛ مأخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی	فردی	
- پخش نذورات توسط مردم در سطح شهر	- چراغانی شهر و نصب پلاکاردها	- مساجد و حسینیه ها جهت برگزاری نماز عید  - جایگاه هایی متفاوت جهت برگزاری نماز برای اقلیت ها	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	آموزه های معنوی	تهذیب نفس
			*	*	*

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

جدول ۱۱. تأثیر عید قربان بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر				عید قربان
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی	فردی			
				آموزه های معنوی			
-پخش نذورات توسط مردم در سطح شهر 	-در نظر گرفتن محل هایی از طرف وزارت بهداشت جهت کشتار دام -چراغانی شهر و نصب پلاکاردها -ایستگاه های صلواتی جهت پخش نذورات	-کشتارگاه ها	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	ایثار و از خود گذشتگی	یاری رساندن به نیازمندان	تذکر دهی	
							*

متفاوتی برای مراسم خود دارند حتی اقلیت های قومی و مهاجرین (نظیر افغانه مقیم ایران) نیز واجد محل های خود می باشند. «عید قربان»: ریشه تاریخی این عید به قربانی کردن اسماعیل توسط حضرت ابراهیم (ع) باز می گردد. این مراسم نشان از خودگذشتگی و ایثار حضرت ابراهیم (ع) بمنظور خشنودی خداوند دارد. بعد از آن، قربانی کردن گوسفندان تبدیل به فریضه ای برای حجاج گردیده است و از این طریق خوراکی برای فقرا و تهیدستان فراهم می آید که نمایی از همکاری و مشارکت آحاد جامعه در کمک به نیازمندان است. «نیمه شعبان»: بعد از عید فطر و عید قربان، شاید یکی از بزرگترین اعیادی است که در میان شیعیان عمومیت دارد. «عید غدیر»: این عید دینی نیز از مهمترین اعیاد مسلمین در ایران می باشد. «مراسم عزاداری ابا عبد... الحسین»: با سیطره و گسترش اسلام در ایران و پذیرش مذهب تشیع توسط ایرانیان، دگرگونی عظیمی در عقاید و باورهای مردم پدید



جدول ۱۲. تأثیر نیمه شعبان بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر							نیمه شعبان	
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی	فردی			آموزه های معنوی				
				حساسات تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی	ایثار و از خود گذشتگی	صبر و استقامت	تذکر دهی	آزادگی			
-پخش نذورات توسط مردم در سطح شهر	- چراغانی در سطح شهر -پرچم هایی در سطح شهر -ایستگاه های موقتی جهت پخش نذورات	-تکایا، مساجد، حسینیه	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	هدایت و عبرت	عدالت خواهی	ایستادگی در مقابل ظلم و ستم	*	*	*	*	*

۸. مراسم عزاداری ابا عبد... الحسین که از مهمترین آیین های مذهبی است در قالب مقاله ای جداگانه تحت عنوان رویکردی تحلیلی به تعامل بین آیین های جمعی و ساختار کالبدی شهرهای سنتی ایرانی در نشریه هنرهای زیبا در شماره ۳۹ سال ۱۳۸۸ ارائه گردیده است.

آمد. رفتارها و باورهایی را که مغایر با باورهای مذهبی بود در ژرفای فرهنگ ایران داشت، زمینه ساز فرهنگ کنار گذاشته و آنهایی را که مغایرتی با باورهای مذهبی مردم نداشتند در پیوند با باورهای دینی به حیات خود ادامه دادند. آیین سوگواری در مرگ سیاوش چون ریشه مرگ سیاوش و شهادت امام حسین با یکدیگر فرق دارند

جدول ۱۳. تأثیر عید غدیر بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

عید غدیر	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر	
	فردی	جمعی	عناصر ثابت	عناصر متحرک
-----	آموزه های معنوی اطاعت از دستورات خداوند	هویت شیعه	-چراغانی شهر و پلاکاردها	-حرکت مردم به سمت خانه های سیدها
				*

جدول ۱۴. تأثیر عزاداری ابا عبد... الحسین بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

عزاداری ابا عبد... الحسین	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر	
	فردی	جمعی	عناصر ثابت	عناصر متحرک
آموزه های معنوی	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی	آموزه های معنوی	-تکایا، مساجد، حسینیه	-وجود تکایا و حسینیه های عزاداری موقت -پرچم هایی در سطح شهر -ایستگاه های موقتی جهت پخش نذورات
				آزادگی
*	*	*	*	*

جدول ۱۵. تأثیر آیین شهادت امام علی علیه السلام بر شهرها؛ مآخذ: نگارندگان.

شهادت حضرت علی (ع)	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر	
	فردی	جمعی	عناصر ثابت	عناصر متحرک
آموزه های معنوی	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی	آموزه های معنوی	-تکایا، مساجد، حسینیه	-پرچم هایی در سطح شهر -ایستگاه های موقتی جهت پخش نذورات
				آزادگی
*	*	*	*	*

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

جدول ۱۶- تأثیر تعزیه خوانی بر جسم و جان شهر مآخذ: نگارندگان

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر											
عناصر متحرک	عناصر ثابت	عناصر ثابت	جمعی					فردی					
			تکایا، مساجد، حسینیه	تقویت پیوندهای طایفگی - محلی	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	هشدار و عبرت	عذالت خواهی	ایستادگی در مقابل ظلم و ستم	آموزه های معنوی			
هویت شیعه	هشدار و عبرت	عذالت خواهی								ایستادگی در مقابل ظلم و ستم	ایثار و از خود گذشتگی	صبر و استقامت	تذکر دهمی
حرکت دسته های نمایش با پرچم ها و وسایل و گذر از منزلی به منزل دیگر	وجود تکایا و حسینیه های عزاداری موقت		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

تعزیه خوانی

و هر یک از این دو حماسه واجد ویژگی‌ها و پیام‌های خاص خود می‌باشد، لیکن هر دو حماسه بر اصلی بنیادین نهاده شده است. خونی که بی گناه به زمین ریخته شده تا ابد خون خواهی می‌کند (بلوکباشی، ۱۳۸۰، ص ۷۴). و (نک: یار شاطر، ۱۳۶۷، ۱۳۲-۱۳۱) و (نک: آل احمد، ۱۳۴۴، ۷۱۳-۷۱۲) و (نک: مسکوب (الف)، ۱۳۵۷، ۸۲) و (نک: مسکوب (ب)، ۱۳۵۱، ۱۱۱) و (نک: عنایت، ۱۳۶۲، ۳۰۹) و (نک: فرامکین، ۱۳۷۲، ۱۲۴-۱۲۲).

۸-۲- مراسم قالی شویان

در روز جمعه قالی شویان ده‌ها هزار تن زن و مرد از شهرها و روستاهای ایران به منظور برابر دانستن ثواب حضور در این مراسم با زیارت مرقد جد مطهر امامزاده سلطان علی، حضرت امام حسین (ع)، گردهم می‌آیند. مردمان این خطه با بهره‌گیری از عناصر سازنده واقعه کربلا به روایتی حماسه‌گونه از هجرت و شهادت امامزاده سلطان علی می‌پردازند. مراسم قالی شویان نمایی نمادین از شستشو و خاکسپاری امامزاده سلطان علی، نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه در تجدید پیوندهای طایفگی - محلی و تقویت و تحکیم روحیه قوی از یک سو، و برقرار کردن رابطه روحانی - معنوی با شخصیت‌های مقدس مذهبی خود در ورای جهان مادی، از سوی دیگر است. مردم طایفه‌های فین و کاشان و ارده‌ها مراسم قالی شویان را با باورهای کهن خود از جمله آیین‌های باران خواهی و نوشدگی فصل و آغاز کشت با هم پیوند زده و به نمایش در می‌آورند (بلوکباشی، ۱۳۸۰، ص ۷۶-۵۰).

آیین‌های موردی

«روز قدس»: در این روز گروهی از مسلمانان در نقاط مختلف جهان حمایت خودشان را از مردم فلسطین به

و هر یک از این دو حماسه واجد ویژگی‌ها و پیام‌های خاص خود می‌باشد، لیکن هر دو حماسه بر اصلی بنیادین نهاده شده است. خونی که بی گناه به زمین ریخته شده تا ابد خون خواهی می‌کند (بلوکباشی، ۱۳۸۰، ص ۷۴). و (نک: یار شاطر، ۱۳۶۷، ۱۳۲-۱۳۱) و (نک: آل احمد، ۱۳۴۴، ۷۱۳-۷۱۲) و (نک: مسکوب (الف)، ۱۳۵۷، ۸۲) و (نک: مسکوب (ب)، ۱۳۵۱، ۱۱۱) و (نک: عنایت، ۱۳۶۲، ۳۰۹) و (نک: فرامکین، ۱۳۷۲، ۱۲۴-۱۲۲). «شهادت حضرت علی (ع)»: نیز تأثیری عمده در جان و حیات شهرهای ایران دارد.




۷-۲- مراسم تعزیه خوانی

تعزیه نمایی تمثیلی است که در آن وقایع کربلا را نشان داده و مصائبی را که امام حسین و یاران و اهل بیت ایشان متحمل گردیده‌اند به نمایش در می‌آورد (نک: ستایشگر، ۱۳۸۱، ۲۴۴-۲۲۶) و طی مراسمی خاص برخی از داستان‌های مربوط به واقعه کربلا را پیش چشم بینندگان باز آفرینی می‌کنند. در واقع ماهیت این مراسم گرمی داشتن یاد عزیزان از دست رفته است که با به نمایش درآوردن شهادت مظلومانه امام حسین و یاران، اهل بیت ایشان و به اسارت درآوردن کودکان و نوجوانان، نمایشی از ایستادگی و مقاومت در برابر ظلم و ستم و عدالت خواهی را نشان می‌دهند. تاهشدار و عبرتی برای بازماندگان باشد و نشان دهنده از صبر و استقامت

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014




جدول ۱۷. تاثیر آیین قالیشوین بر جان شهرها؛ مآخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر				قالی شوین	
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی			فردی		
-حرکت دسته های عزادار در مسیر رودخانه و بالعکس 	-وجود قرفه هایی که در موقع مراسم به مسافران اختصاص می یابد 	-مجموعه مذهبی و فرهنگی مشهد اردهال 	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه *	مشارکت اجتماعی و خانوادگی *	تقویت پیوندهای طایفی - محلی *	آموزه های معنوی برقراری رابطه روحانی - معنوی با شخصیت های مذهبی در وراي جهان مادی *		احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی *

جدول ۱۸. تاثیر روز قدس بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		روز قدس
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی		
-حرکت مردم به همراه پرچم ها و پلاکاردها 	-قرار دادن میلمان های موقتی در مسیر راهپیمایی و سخنرانی 	-قرار دادن میلمان های موقتی در مسیر راهپیمایی و سخنرانی 	تقویت حس همدردی و همیاری *	احساس تعلق به ساختاری مذهبی *	

جدول ۱۹. تاثیر روز ۲۲ بهمن بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		روز ۲۲ بهمن
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی		
-حرکت مردم به همراه پرچم ها و پلاکاردها 	-قرار دادن میلمان های موقتی در مسیر راهپیمایی و سخنرانی 	-قرار دادن میلمان های موقتی در مسیر راهپیمایی و سخنرانی 	تقویت ارتباطات اجتماعی، محله ای و همسایه ای *	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی *	

نمایش می گذارند که به همین مناسبت در ایران پس از انقلاب اسلامی در آخرین جمعه ماه مبارک رمضان و در حمایت از مردم فلسطین راهپیمایی برگزار می کنند. «روز ۲۲ بهمن»: در این مردم سراسر ایران به مناسبت سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی به خیابانها آمده تا همچنان حمایت خود را از جمهوری اسلامی به نمایش بگذارند.

«سالروز دفاع مقدس»: این روز از مهمترین مراسم در ایران بعد از انقلاب اسلامی است.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

جدول ۲۰. تأثیر سالروز دفاع مقدس بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر				سالروز دفاع مقدس
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی		فردی		
- رفتن بر سر مزار شهدا 	- برگزاری نمایشگاه های موقتی از جنگ تحمیلی		احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	آموزه های معنوی ایستادگی در مقابل ظلم و ستم	آموزه های معنوی ایثار و از خود گذشتگی صبر و استقامت آزادی	
			*	*	*	*	*

«روز ارتش»:

جدول ۲۱. تأثیر روز ارتش بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر			تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		روز ارتش
عناصر متحرک	عناصر نیمه ثابت	عناصر ثابت	جمعی		
- رژه دسته های نظامی به همراه پرچم ها 	- قرار دادن مبلمان های موقتی در مسیر رژه		مشارکت *		



فصلنامه مدیریت شهری
 Urban Management
 شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
 No.34 Spring 2014

جدول ۲۳. تأثیر آیین عزاداری ابا عیبا... الحسین بر جسم شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

نقاط مهم و هویتی شهر	استخوانبندی شهر	شهر زنجان
پیرامون این مسیر نقاط مهم و هویتی شهر شکل گرفته است که از آن جمله می توان به مسجد جامع، سبزه میدان، مسجد چهلستون، امامزاده و بازار اشاره نمود این مسیر به مثابه زنجیری می ماند که این عناصر مهم را به هم پیوند می زند. (حبیب و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۱۲۴)	مسیر حرکت هیئت های عزاداری طی سالیان دراز به مثابه استخوان بندی و ستون فقرات شهر می باشد و توسعه های شهر پیرامون این ستون فقرات صورت گرفته است. (حبیب و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۱۲۴)	
		

جدول ۲۲. تأثیر آیین عزاداری اباعبدا... الحسین بر روی ساختار کالبدی شهر زنجان؛ مآخذ: نگارندگان.

مسیر حرکت دسته های عزاداری و شکل گیری ساختار کالبدی شهر زنجان	هیئت های عزاداری شهر زنجان
	<p>حسینیه اعظم زنجان</p> <p>این مسیر از حسینیه اعظم آغاز می گردد هیئت عزاداری سپس مسیر خیابان امام را پیش می گیرد و عزاداران ساکن در محلات شمالی شهر از طریق خیابان سعدی وسط وارد میدان انقلاب شده و به جمع عزاداران حسینیه اعظم می پیوندند و سپس وارد امامزاده ابراهیم شده و در آنجا به اقامه نماز می پردازند و سپس از درب جنوبی امامزاده وارد خیابان توحید (مسگرها) شده و مسیر بازار را پیش می گیرند تا در انتهای مسیر دوباره به حسینیه اعظم باز گردند. (حبیب و همکاران، ۱۳۸۸، ۱۲۲)</p>
	<p>زینبیه زنجان</p> <p>مسیر حرکت هیئت عزاداری زینبیه زنجان در سومین شب شهادت امام حسین (ع) حرکت می کند این مسیر از زینبیه زنجان آغاز می گردد سپس هیئت عزاداری مسیر خیابان سعدی وسط را در پیش گرفته و سپس وارد خیابان امام می شوند و در هنگام اذان مغرب وارد صحن امامزاده شده و در آنجا به اقامه نماز می پردازند و از درب جنوبی وارد خیابان توحید (مسگرها) شده و سپس از خیابان سعدی جنوبی مسیر زینبیه را در پیش می گیرند. (حبیب و همکاران، ۱۳۸۸، ۱۲۲)</p>
<p>در مبحث مبانی نظری پژوهش به نظریات اندیشمندان اشاره شد که مهمترین مواردی که بدان می پردازند عبارت است از:</p> <p>تعامل انسان با انسان، در روزهای برگزاری چنین مراسمی تمامی مردم اعم از زن و مرد، پیر و جوان در آن شرکت می جویند و نهایتاً سبب بروز وحدت اجتماعی می گردد.</p> <p>تعامل انسان با کالبد، شکل گیری فضاهای ویژه و نمادین که واجد هویتی خاص برای شهروندان می باشند و سبب برقراری ارتباط ساکنین با این گونه فضاها می گردد.</p> <p>انطباق با نیازهای ساکنان، فضاهای که سالیان متمادی در مسیر حرکت دسته های عزاداری شکل گرفته اند در بقیه زمان های سال پاسخگوی نیازهای ساکنین می باشند.</p> <p>انطباق با رویدادها و تجربه ها، روایت هایی که در طی مسیر حرکت دسته های عزاداری بازگو می گردد همانا تداعی کننده سفر امام حسین (ع) و یارانشان می باشد.</p> <p>تنوع و تباین، پیرامون این مسیر فضاهای متعدد و متنوعی در طی سالیان متمادی شکل گرفته است.</p> <p>تداوم کالبدی، مسیر حرکت دسته های عزاداری به مثابه استخوان بندی شهر بوده و توسعه های شهر پیرامون این مسیر شکل گرفته است.</p> <p>تداوم زمانی، مسیر حرکت دسته های عزاداری طی سالیان متمادی ثابت و بدون تغییر بوده است.</p>	

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

■ ۵۵ ■

نتیجه گیری و جمع بندی

با توجه به مطالبی که عنوان گردید می توان نتیجه گرفت آیین هایی که مورد پذیرش عامه مردم بوده و بدانها پایبند می باشند تأثیر بسیاری از جوانب گوناگون بر روحیه

بیان یافته ها و نتایج: بر روی شهر زنجان آیین ویژه عزاداری اباعبدا... الحسین به آزمون گذاشته شد و نتایج زیر حاصل گردید:

جدول ۲۴. آموزه‌های فردی آیین‌ها؛ مآخذ: نگارندگان.

احساس تعلق به ساختاری اجتماعی، قومی، مذهبی و فرهنگی	آموزه‌های فردی
نوشدگی	
همدلی	
شادی و نشاط	

جدول ۲۵. آموزه‌های معنوی آیین‌ها؛ مآخذ: نگارندگان.

اطاعت از دستورات خداوند	آموزه‌های معنوی
تذکر دهی	
عدالت خواهی	
هشدار و عبرت	
ایستادگی در مقابل ظلم و ستم	
افزایش ارتباط با طبیعت	
تطهیر و پاکسازی شهروندان	
گفتار نیک	
یاری رساندن به نیازمندان	
پیوند خانوادگی	
بخشش و گذشت	
تقویت حس همدردی و همیاری	
صله رحم	
مهربانی	
آزادگی	
صبر و استقامت	
ایثار و از خود گذشتگی	
ایستادگی در مقابل وسوسه‌ها	
تهذیب نفس	
برقراری رابطه روحانی- معنوی با شخصیت‌های مذهبی در ورای جهان مادی	

جدول ۲۶. آموزه‌های اجتماعی آیین‌ها؛ مآخذ: نگارندگان.

تقویت ارتباطات اجتماعی، محله‌ای و همسایه‌ای	آموزه‌های اجتماعی
تقویت پیوندهای طایفگی - محلی	
گروه بندی‌های اجتماعی	
مشارکت اجتماعی و خانوادگی	
از بین رفتن کدورت‌ها و کینه‌ها	
هویت شیعه	
نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	
خون خواهی از خون بی‌گناهان	

و کالبد شهر می‌گذارند که می‌توان به شرح زیر تبیین نمود:
 ۱- همان‌طور که در بالا بدان اشاره شد، یکی از مهمترین آیین‌هایی که می‌تواند تاثیر بسزایی در شکل‌گیری عزاداری ابا عبا... الحسین است.

۲. نحوه تأثیرگذاری آیین‌ها بر روحیه شهر در سه زمینه آیین‌های فردی، معنوی و اجتماعی دسته بندی

می‌گردند:

۴- بیرونی، ابوریحان، (۱۳۶۳) آثار الباقیه، ترجمه اکبر

دانا سرشت، انتشارات امیرکبیر.

۵- بیکن، ادموند، (۱۳۷۶) طراحی شهرها، ترجمه فرزانه

طاهری، انتشارات مرکز تحقیقات شهرسازی و معماری

ایران، تهران.

۶- پاکزاد، جهان‌شاه، (۱۳۸۶) سیر اندیشه‌ها در

شهرسازی ۲، شرکت عمران شهرهای جدید، تهران.

۷- حبیب، فرح و نوشین کریمی و نسیم کریمی (۱۳۸۸)

رویکردی تحلیلی به تعامل بین آیین‌های جمعی و ساختار

کالبدی شهرهای سنتی ایرانی، نشریه هنرهای زیبا،

شماره ۳۹.

۸- راپاپورت، آموس، (۱۳۸۴) معنی محیط ساخته شده:

رویکردی در ارتباط غیر کلامی، ترجمه دکتر فرح حبیب،

شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری.

۹- روح الامینی، محمود، (۱۳۷۶) آیین‌ها و جشن‌های

کهن در ایران امروز، انتشارات آگاه.

۱۰- ستایشگر، مهدی، (۱۳۸۱) واژه نامه موسیقی ایران

زمین، جلد اول، اطلاعات.

۱۱- عنایت، حمید، (۱۳۶۲) اندیشه سیاسی در اسلام

معاصر، ترجمه بهاء الدین خرمشاهی، انتشارات

خوارزمی.

۱۲- فرامکین، گرگوار، (۱۳۷۲) باستان شناسی در آسیای

مرکزی، ترجمه صادق ملک شه‌میرزادی، انتشارات

وزارت امور خارجه.

۳ هشت پوچ میر نوروزی، نشریه یادگار،

شماره ۳.

۱۴- مسکوب (الف)، شاهرخ، (۱۳۵۷) سوگ سیاوش: در

مرگ و رستاخیز، انتشارات خوارزمی.

۱۵- مسکوب (ب)، شاهرخ، (۱۳۵۱) نقدی بر نقد سوگ

سیاوش، فرهنگ و زندگی، شماره ۱۰.

۱۶- معین، محمد، (۱۳۷۱) فرهنگ فارسی، چاپخانه

سپهر، تهران.

۱۷- هال، ادوارد (۱۳۷۶) بعد پنهان، ترجمه منوچهر

با توجه به مطالبی که اشاره شد از مهمترین پیامدهای

تأثیر آیین‌ها در جامعه؛ ایجاد و تقویت احساس

شهروندی، احساس تعلق به مکان، احساس تعلق به

گروه‌های اجتماعی، فرهنگی و مذهبی، تبدیل

شهروندان غیرفعال^۹ به شهروندان فعال^{۱۰} و ارتقاء مفهوم

شهروندی است که این امر خود سبب پیوند نزدیکتر فرد

با محیط شهری وی شده و رابطه ای تنگاتنگ بین محیط

و شهروندان حاصل می‌گردد این نکات از مسائل پر

اهمیتی است که امروزه نظردانشمندان شهرسازی را به

خود جلب نموده و ملاحظه می‌کنیم در دیدگاه‌های

نظری و عملی^{۱۱} ارتقاء تعامل شهروند با محیط شهری از

اهم اهداف و اولویت‌های مباحث گردیده است. برگزاری

مراسم و آیین‌ها در کالبد و جان شهر تأثیرگذارده سبب

ایجاد تغییر در پیکر، سیما و چهره شهر می‌شود که این

تغییرات علاوه بر دگرگون سازی کالبد شهرها بر روحیه

ساکنان شهرها نیز تأثیرگذارده و ارتباط و تعامل

شهروندان با کالبد شهرشان را افزایش می‌دهد. در انتها

می‌توان این‌گونه عنوان نمود که مهمترین تأثیر آیین‌ها بر

کالبد و روحیه شهرها، افزایش و ارتقاء پیوند شهروندان با

محیط است و هنگامی که شهروندان خود را جزئی از

محیط بدانند در قبال آن احساس مسئولیت نموده و بی

تفاوتی آنان نسبت به محیط از بین رفته و خود مصلحان

اجتماعی و محافظان و نگاهبانان محیط می‌شوند.

منابع و مآخذ

۱- اردلان، نادر و لاله بختیار (۱۳۸۰) حس وحدت، ترجمه

حمید شاهرخ، نشر خاک، اصفهان.

۲- آل احمد، جلال، (۱۳۴۴) مهرگان در مشهد اردهال،

اندیشه و هنر، شماره ۶.

۳- بلوکباشی، علی، (۱۳۸۰) قالی شویان، مناسک نمادین

قالی شویان در مشهد اردهال، دفتر پژوهش‌های

فرهنگی.

9. Passive

10. Active

۱۱. برای اطلاعات بیشتر به مقاله رویکردی تحلیلی به تعامل بین آیین‌های جمعی و ساختار کالبدی شهرهای سنتی ایرانی که در

نشریه هنرهای زیبا در شماره ۳۹ سال ۱۳۸۸ ارائه گردیده است، رجوع نمایید.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management

شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

■ ۵۷ ■

طیبیان، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
۱۸- یار شاطر، احسان، (۱۳۶۷) تعزیه و آیین‌های
سوکواری در ایران قبل از اسلام، ترجمه داوود حاتمی،
انتشارات علمی و فرهنگی.

19- Halprin, Lawrence, 1972, "Cities", the MIT
Press, Massachusetts.

20- Gehl, Jan, 1987, "Life between Building",
Translated by J.Koch, New York.

www.slamicdigest.net

www.masternader.blogspot.com

www.wikipedia.org



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management

شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

■ ۵۸ ■